

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ТАРАН ТЕТЯНА ГРИГОРІВНА

УДК 343.97:343.91-055.2:343.53(477)

**ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ,
ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ ЖІНКАМИ В УКРАЇНІ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Мозоль Анатолій Петрович,
Національна академія прокуратури України,
начальник відділу організації і координації навчально-методичної роботи

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук

Небитов Андрій Анатолійович,
Головне управління Національної поліції в Київській області,
начальник

кандидат юридичних наук

Ткаченко Ірина Михайлівна,
Кропивницький відділ поліції Головного управління Національної поліції в
Кіровоградській області,
старший слідчий слідчого відділення

Захист відбудеться 02 жовтня 2019 р. о 10⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої
ради Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035,
м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії
внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий 30 серпня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Г. Братель

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Жіноча злочинність протягом останніх років стала однією з найактуальніших соціально-правових проблем сучасного суспільства. Це вкрай суспільно небезпечне явище негативно позначається на інституті сім'ї та духовно-моральному вихованні дітей, розвитку й формуванні ціннісних орієнтацій дітей (майбутніх поколінь) та загалом слугує своєрідним індикатором здоров'я суспільства. Підвищена суспільна небезпека жіночої злочинності обумовлена зростанням її рівня професійності й організованості.

Серед корисливих злочинів, учинених жінками, одним з найпоширеніших і таких, що виявляє тенденцію до стрімкого зростання, є шахрайство. Аналіз статистичної звітності Генеральної прокуратури України засвідчує, що у 2016 році загальна кількість осіб, що вчинили зазначений злочин, становила 3010 осіб, з яких 609 (20,2 %) – особи жіночої статі; у 2017 році – 3775 осіб, з яких жінок – 1021 (27,0 %); у 2018 році – 3654 особи, з яких жінок – 1007 (27,5 %)¹. Результати аналізу дають змогу констатувати тенденцію до стрімкого зростання питомої ваги жіноцтва серед шахраїв – на 7,3 % за останні три роки. Крім того, 70 % опитаних респондентів зазначають, що шахрайство означене високим рівнем латентності, оскільки часто потерпілі з різних причин не повідомляють про вчинені відносно них злочини.

Питання запобігання різним видам шахрайства досліджували у своїх працях С. І. Афанасенко, О. Г. Беліх, О. П. Бушан, В. О. Гацелюк, В. П. Головіна, О. М. Джужа, А. М. Єрмошенко, І. М. Зубач, О. М. Засць, О. Г. Колб, І. М. Копотун, П. М. Коваленко, В. В. Корнієнко, О. В. Кришевич, О. В. Курман, Ю. О. Левченко, О. В. Лисодєд, А. П. Мозоль, В. Р. Мойсик, А. А. Небитов, Т. А. Пазинич, В. Д. Поливанюк, В. М. Попович, А. В. Савченко, Л. М. Стрельбицька, О. В. Таран, І. М. Ткаченко, В. В. Черней, С. С. Чернявський, В. І. Шакур, В. Ю. Шепітько та ін.

На рівні дисертаційного дослідження питання запобігання жіночій злочинності в незалежній Україні розглядали: А. Б. Блага (2000), В. В. Федусик (2001), М. В. Стрюк (2001), В. О. Меркулова (2003), О. М. Подільчак (2005), В. А. Бадира (2006), Г. С. Резніченко (2009), В. С. Багатиргарєєва (2010), Р. В. Перелигіна (2015), В. Ф. Лагоцька (2016).

Серед іноземних учених привертають увагу дослідження М. Денніс Лінс (1983), К. Лайдлер і Д. Хант (2001), К. Сегрейв (K. Segrave) (2007), Д. Ін і С. Ханши (2009), С. Цзянь (2010), Л. І. Мейсян (2013), С. Борнстейн (2012), Н. Наффін (2016), М. Хейден (2018).

Констатуючи безперечну дослідницьку цінність результатів напрацювань вітчизняних учених, слід зазначити, що комплексне кримінологічне дослідження запобігання шахрайству, яке вчиняють жінки в Україні, не проводилось. Аналіз підходів до зазначеної проблематики доводить, що в

¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2015–2018 роки. *Генеральна прокуратура України* : [сайт]. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.

українській юридичній науці наявні розбіжності в питанні визначення її сутності, змісту й визначальних ознак.

Усе зазначене вище обумовило потребу в спеціальному дослідженні запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні. Аналіз національного законодавства України, літературних джерел, статистичних матеріалів і практики дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі розв'язання проблем запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні, потребує якісно нових підходів до її розуміння, зокрема комплексного аналізу всіх аспектів запобігання вказаному протиправному явищу. Усі ці обставини зумовлюють необхідність дослідження теорії, практики та стратегії запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні. Недостатня розробленість зазначених проблем, а також незадовільний стан запобігання цьому виду шахрайства зумовлюють актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації обрано відповідно до положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015) та Плану заходів з її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р); Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр. (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275). Дисертаційна робота відповідає Основним напрямкам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр., схваленим рішенням Вченої ради НАВС від 26 грудня 2017 р. (протокол № 28/1), річним планам науково-дослідних робіт академії.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 листопада 2014 р. (протокол № 22) та схвалено Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 763, 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розроблення науково обґрунтованих засад запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні, з розробленням пропозицій і рекомендацій правового, організаційного та практичного характеру. Реалізація зазначеної мети обумовила постановку та вирішення таких *задач*:

- систематизувати наукові дослідження, присвячені різним аспектам запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні;
- сформулювати визначення та здійснити класифікацію шахрайств, що вчиняються жінками в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, та визначити можливість запровадження позитивного досвіду в національне законодавство і практичну діяльність Національної поліції України;

- надати комплексну кримінологічну характеристику шахрайств, що вчиняються жінками в Україні;
- з'ясувати основні детермінанти, що впливають на вчинення жінками шахрайств;
- систематизувати кримінологічні ознаки жінок, які вчиняють шахрайства в Україні;
- визначити напрями загальносоціальних заходів запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні;
- запропонувати комплекс спеціально-кримінологічних заходів запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні;
- схарактеризувати індивідуальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають під час запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні.

Предмет дослідження – запобігання шахрайству, що вчиняються жінками в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становлять *діалектико-матеріалістичний* метод пізнання дійсності, загальнонаукові методи формальної логіки, а також низка спеціальних методів, зокрема: *історично-правовий* метод застосовано під час висвітлення особливостей становлення й розвитку законодавства та правозастосовної практики запобігання шахрайству, що вчиняється жінками (підрозділи 1.1, 1.2); *порівняльно-правовий* – у межах дослідження зарубіжного досвіду запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, та перспективних шляхів його запровадження в Україні (підрозділ 1.3); *системно-структурний* – для аналізу складових кримінологічної характеристики шахрайства, що вчиняється жінками, з виокремленням відповідних елементів і кореляційних зв'язків (розділ 2); *догматичний* – з метою тлумачення понять і категорій кримінального права та кримінології, що сприяло вдосконаленню понятійно-категоріального апарату дослідження (розділи 1–3); *моделювання* – для розроблення та впровадження в практику алгоритмів (програм) дій працівників органів Національної поліції України під час виявлення та припинення злочинів (підрозділи 3.2, 3.3); *логіко-нормативний метод* – під час формулювання пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства з метою забезпечення запобігання шахрайству, що вчиняється жінками (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3, 3.3); *соціологічні* – для з'ясування думок працівників правоохоронних органів щодо сучасного стану запобігання шахрайству в Україні (розділи 1–3); *статистичний* – у контексті узагальнення результатів соціологічних досліджень, вивчення кримінальних проваджень (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять 205 архівних кримінальних справ і кримінальних проваджень за ст. 190 КК України; статистична інформація Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації за 2012–2018 роки; а також зведені дані результатів анкетування 324 респондентів, з яких 177 працівників оперативних підрозділів та 147

слідчих Національної поліції України Закарпатської, Львівської, Чернівецької, Волинської, Житомирської, Київської, Харківської та Одеської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні досліджень, у якому на основі положень кримінального права та кримінології, узагальнення слідчої та судової практики розроблено науково обґрунтовані засади запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні, зокрема:

вперше:

- запропоновано авторське визначення шахрайства, що вчиняється жінками в Україні, яким слід вважати передбачене КК України суспільно небезпечне діяння, учинене особою жіночої статі з корисливих мотивів шляхом обману чи зловживання довірою;

- класифіковано шахрайства, що вчиняються жінками в Україні, а саме: з використанням мережі Інтернет; пов'язане із заволодінням нерухомістю; учинене з використанням психічного або біоенергетичного впливу з метою заволодіння майном (зазвичай це грошові кошти, вироби із золота); у фінансовій сфері (у кредитно-банківській та інвестиційно-будівельній сферах);

- надано кримінологічну характеристику жінок, які вчиняють шахрайства, залежно від способів учинення злочинів та запропоновано їх типізацію за ступенем (рівнем) суспільної небезпечності вчинюваних ними злочинів;

- здійснено класифікацію способів шахрайств, що вчиняються жінками в Україні, залежно від: спрямованості злочинного посягання (з метою незаконного заволодіння державним або колективним майном; з метою незаконного заволодіння індивідуальним майном громадян); повторюваності (тривалості) злочинних дій у часі (одноактні та повторювані (тривалі)); сфери вчинення (соціальні виплати, банківська сфера, торгівля, туристичний бізнес, валютні операції, ринок нерухомості тощо); характеру поширення шахрайських дій (спрямовані на одну або обмежене коло жертв і спрямовані на охоплення широкого кола осіб);

удосконалено:

- сучасні наукові положення щодо стану наукових досліджень проблем запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні;

- наукове бачення рівня, структури та динаміки вказаних злочинів, а також обґрунтування положень про їх значну латентність, зокрема встановлено її причини в межах трьох груп: суб'єктивні, об'єктивні та суб'єктивно-об'єктивні;

- зміст загальносоціальних заходів запобігання шахрайству, що вчиняються жінками;

дістало подальший розвиток:

- визначення та уточнення головних детермінант учинення шахрайств жінками в межах соціально-економічних і морально-психологічних чинників, зокрема обґрунтовано їх взаємозалежність;

– напрями спеціально-кримінологічного запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, залежно від стадії їх злочинної поведінки: 1) перший напрям (кримінологічна профілактика) полягає в діяльності спеціальних суб'єктів, яка спрямована на ліквідацію детермінант, що впливають на вчинення шахрайств жінками в Україні; 2) другий – у відверненні шахрайських дій жінок шляхом впливу на окремі групи чи конкретних осіб, які замислюють учинення шахрайства, спонукання їх до відмови від злочинної мотивації та продовження злочинної діяльності в разі завчасного викриття злочинних намірів; 3) третій напрям передбачає силове втручання в розвиток і продовження злочину чи злочинної діяльності відповідними спеціально-кримінологічними заходами запобігання злочину з метою недопущення рецидиву злочину або настання більш тяжких наслідків;

– рекомендації стосовно вдосконалення індивідуальних профілактичних заходів запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *практичній діяльності* – у межах становлення фахової правосвідомості студентів юридичних закладів вищої освіти, курсантів, працівників органів досудового розслідування Національної поліції України (акт Головного управління Національної поліції в місті Києві від 22 серпня 2019 р.);

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого дослідження теоретичних і практичних проблем запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні, та розробки відповідних пропозицій (акт Національної академії прокуратури України від 28 грудня 2016 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисципліни «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Методика розслідування окремих видів злочинів», а також для підготовки підручників, навчальних посібників, текстів лекцій і методичних матеріалів, проведення семінарських і практичних занять з кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (акт Національної академії внутрішніх справ від 20 березня 2019 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах: «Основні напрями та проблеми протидії наркоманії» (м. Івано-Франківськ, 4 лютого 2016 р.), «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 25 березня 2016 р.), «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 7–8 квітня 2017 р.), «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 21 листопада 2018 р.), «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 30 листопада 2018 р.).

Публікації. Основні результати дисертації викладено в 11 наукових публікаціях, з яких п'ять статей, опублікованих у наукових фахових виданнях України, одна стаття в періодичному виданні іншої держави, п'ять тез

наукових повідомлень на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структурно дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (267 найменування на 26 сторінках) і 6 додатків на 21 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 235 сторінок, з яких основний текст – 175 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність вибору теми дослідження і ступінь її дослідження, зв'язок з науковими програмами, планами, темами та грантами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет, методологію дослідження, розкрито наукову новизну роботи та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості щодо апробації результатів дослідження, публікацій, у яких викладено основні положення роботи.

Розділ 1 «Соціально-правова природа шахрайства, що вчиняється жінками в Україні» складається з трьох підрозділів і присвячений розгляду теоретико-методологічних засад дослідження злочинів цієї категорії як передумови визначення засад запобігання їм.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукового розроблення проблем запобігання шахрайству, що вчиняються жінками в Україні»* проаналізовано результати досліджень із зазначеної проблематики науковцями різних часів, праці яких стали теоретичним підґрунтям дисертації.

Загальні питання запобігання жіночій злочинності в незалежній Україні було висвітлено в працях: В. С. Багатиргарєєвої, В. А. Бадири, А. Б. Благі, В. Ф. Лагоцької, В. О. Меркулової, Р. В. Перелигіної, О. М. Подільчак, Г. С. Резніченко, М. В. Стрюка, В. В. Федусика. Серед іноземних напрацювань варті уваги дослідження М. Денніс Лінс, К. Лайдлер і Д. Хант, К. Сегрейв, Д. Ін і С. Ханши, С. Цзянь, Л. І. Мейсян, С. Борнстейн, Н. Наффін, М. Хейден. З-поміж зарубіжних досліджень країн СНД для висвітлення проблематики важливе значення має дисертація Н. О. Чекишевої «Жіноче шахрайство: кримінологічна та віктимологічна характеристика» (2011).

Констатовано, що, попри безперечну дослідницьку цінність праць вітчизняних учених, комплексного кримінологічного дослідження запобігання шахрайству, що вчиняють жінки в Україні, не проводили. Унаслідок опитування визначено, що стан вивчення окресленого питання потребує вдосконалення за такими напрямками: розроблення спеціально-кримінологічних й індивідуально-профілактичних заходів, спрямованих на вдосконалення запобігання шахрайству, яке вчиняють жінки (77,1 %); з'ясування детермінант, які впливають на характер і динаміку шахрайств, учинюваних жінками; систематизація кримінологічних ознак особи злочинця – жінки, яка вчиняє шахрайство (74,2 %); надання комплексної кримінологічної характеристики шахрайства, яке вчиняють жінки (72 %); обґрунтування доцільності

використання зарубіжного досвіду запобігання шахрайству, що вчиняють жінки (69 %); формулювання визначення та здійснення класифікації вчинених жінками шахрайств (63 %).

У підрозділі 1.2 «Поняття та класифікація шахрайств, що вчиняються жінками в Україні» здійснено науковий аналіз понять «жіноча злочинність» та «шахрайство», а також видів і форм шахрайства, що вчиняється жінками в Україні.

Сформульовано авторське визначення шахрайства, що вчиняється жінками в Україні, згідно з яким це – передбачене КК України суспільно небезпечне діяння, учинене особою жіночої статі з корисливих мотивів шляхом обману чи зловживання довірою.

Запропоновано класифікувати шахрайства, що вчиняються жінками в Україні, на такі групи: шахрайство з використанням мережі Інтернет; шахрайство, пов'язане із заволодінням нерухомістю; шахрайство, учинене з використанням психічного або біоенергетичного впливу з метою заволодіння майном (зазвичай це грошові кошти, вироби із золота); шахрайство у фінансовій сфері (у кредитно-банківській, інвестиційно-будівельній сферах).

У підрозділі 1.3 «Зарубіжний досвід запобігання шахрайству, що вчиняється жінками» досліджено досвід запобігання шахрайству, що вчиняються жінками в таких країнах, як США, Канада, Ізраїль, а також деяких країнах Європейського Союзу (Велика Британія, Німеччина, Італія).

Зазначено, що перспективним напрямом запобігання шахрайству, зокрема такому, який вчиняється жінками, є віктимологічний. Проаналізовано віктимологічні програми зарубіжних країн, спрямовані на запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, а також наголошено на важливості участі в цьому процесі громадських організацій.

На основі аналізу досвіду зарубіжних країн та за результатами опитування респондентів встановлено, що з метою підвищення запобігання злочинності та шахрайства, що вчиняється жінками в Україні, необхідно, серед іншого, розробити та прийняти Концепцію віктимологічної профілактики злочинності, що має охоплювати такі напрями: створення державних, громадських і приватних організацій, які надають допомогу жертвам злочину; розроблення та прийняття Державної програми щодо запобігання жіночій злочинності, упровадження програм підтримки сім'ї.

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика шахрайств, що вчиняються жінками в Україні» містить три підрозділи, у яких наведено результати кримінологічного аналізу шахрайств, що вчиняються жінками, визначено їх детермінанти та систематизовано кримінологічні ознаки жінок, які вчиняють шахрайства в Україні.

У підрозділі 2.1 «Стан, структура та динаміка шахрайств, що вчиняються жінками в Україні» на основі аналізу емпіричного матеріалу і статистичних даних з'ясовано, що рівень жіночого шахрайства за останній період виявляє стійку тенденцію до зростання – на 7,3 % за останні три роки. Встановлено найбільш поширені способи шахрайств, що вчиняються жінками в

умовах сьогодення. Залежно від спрямованості злочинного посягання виокремлено такі шахрайські дії: 1) з метою заволодіння державним або колективним майном (заволодіння грошовими коштами шляхом неправомірного отримання різних соціальних грошових виплат – 28,4 %; незаконне отримання кредитів – 4,5 %); 2) з метою заволодіння індивідуальним майном громадян (позичання грошових коштів або речей без наміру їх у подальшому повертати власникові – 22,7 %; афери у сфері ріелторської діяльності – 6,8 %; реалізація неіснуючих товарів через мережу Інтернет – 11,3 %; махінації у сфері туристичного бізнесу – 4,1 %; ворожіння як форма обману – 3 %; удаване жебрацтво, а також представництво різних благодійних організацій, релігійних течій, конфесій, сект тощо – 2 %; незаконне заволодіння грошовими коштами через сайти знайомств або соціальні мережі – 2 %; здійснення незаконних валютних операцій – 2 %).

Виявлено стрімке зростання питомої ваги шахрайств, учинених жінками у зв'язку з неправомірним отриманням різноманітних соціальних виплат: від 17,8 % протягом 2015–2016 рр. до 29,3 % у 2017–2018 рр. Таку динаміку обґрунтовано зростанням рівня цін на комунальні послуги та збільшенням у зв'язку з цим кількості осіб, які претендують на різноманітні соціальні пільги (субсидії). З'ясовано, що суб'єктами таких злочинів часто стають особи, внутрішньо переміщені з окупованих територій.

Способи жіночих шахрайств класифіковано залежно від повторюваності злочинних дій у часі (одноактні й повторювані), сфери соціально-економічної діяльності, де вони вчиняються (неправомірні соціальні виплати; туристичні афери; незаконне кредитування; укладання нікчемних угод про оренду нерухомості тощо) та поширення шахрайських дій (спрямовані на одну або обмежене коло жертв і спрямовані на охоплення широкого кола осіб).

Визначено, що шахрайства, які вчиняються жінками в Україні, означені високим рівнем латентності. Виявлено причини такого явища, зокрема: суб'єктивні (винахідливість шахрайок і ретельне маскування злочинів; небажання жертв афішувати прикрі події у своєму житті, сором за власну необачність та довірливість; невпевненість у спроможності правоохоронних органів розкрити злочин, знайти злочинців і повернути втрачені кошти; намагання власноруч розібратися з кривдниками); об'єктивні (недоліки в роботі правоохоронних органів, пов'язані з неналежним реагуванням на подібні звернення громадян); суб'єктивно-об'єктивні (значний проміжок часу між моментом учинення злочину та моментом виявлення шахрайства).

У підрозділі 2.2 «Детермінанти, які впливають на вчинення жінками шахрайств в Україні» доведено, що значення встановлення та аналізу факторів, які зумовлюють учинення шахрайств жінками, полягає в можливості з'ясування специфіки цього виду злочинів і виробленні відповідних заходів профілактичного впливу. Чинники, які впливають на вчинення жінками шахрайств в умовах сьогодення, розглянуто в межах двох груп: соціально-економічні та морально-психологічні. До першої групи детермінант належать: зростання рівня безробіття; дискримінація жінок з боку роботодавців; низький

рівень нормативного врегулювання захисту праці жінок; особливості трудової діяльності жінок (перевага в професійних сферах, пов'язаних з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей: торгівля, громадське харчування, бухгалтерія); низький рівень оплати праці у сферах, де переважно задіяні жінки (освіта, медицина, культура); суттєва поляризація населення за рівнем прибутків і розмірами статків на тлі нав'язливої реклами в ЗМІ атрибутів багатого життя; наслідки військово-політичного конфлікту.

У межах другої групи чинників розглянуто: емансипаційні тенденції в суспільстві, які спричиняють переймання жінками чоловічих обов'язків і виконання не притаманних їм функцій, спонукають до прийняття елементів чоловічої культури та стереотипу мислення, що призводить до їх соціально-психологічній деградації; конфлікти в родині; негативний вплив оточення; віктимологічні чинники (користолобство, правова неграмотність, невинуватна довірливість і необачність жертв жіночого шахрайства); процеси загальної деморалізації суспільства (правовий нігілізм, руйнація багатьох інститутів виховання та системи соціального контролю).

Встановлено, що визначені детермінанти, які впливають на вчинення шахрайств жінками, не існують окремо, ізольовано один від іншого, а становлять єдиний комплекс, елементи якого є взаємозумовленими та взаємозалежними.

Обґрунтовано, що деякі з виокремлених чинників впливають на формування злочинної мотивації поведінки як жінок, так і чоловіків, однак, попри значно вищий рівень рефлексії представниць жіночої статі, їх вплив на вироблення певної лінії поведінки останніх є значно сильнішим.

У підрозділі 2.3 «Характеристика особи жінки-шахрая» аргументовано позицію про те, що особа злочинця має комплексний характер і становить сукупність соціальних та біологічних факторів, а також характеризується як цілісний процес, спрямований на трансформацію зовнішніх відносин у внутрішню структуру окремої особи.

Виокремлено соціально-демографічні, кримінально-правові та морально-психологічні характеристики жінки-шахрая. Отримані узагальнені дані пов'язано з видами шахрайств.

У межах дослідження соціально-демографічних ознак встановлено, що за віковими характеристиками шахрайства вчиняють у переважній більшості жінки найбільш активного віку – від 30 до 45 років (65,8 %). 67,8 % з таких жінок незаміжні та 64,7 % мають на утриманні неповнолітніх дітей. Зазначено, що освітній рівень жінок, які вчиняють шахрайства, корелює з видами злочинів, які ними вчиняються. Зокрема, особи, які вчиняють шахрайства в банківській сфері, на ринку нерухомості або сфері туристичного бізнесу, мають вищий рівень освіти, ніж жінки, шахрайські дії яких обмежуються вчиненням дрібних шахрайств. Констатовано тенденцію до збільшення кількості жінок-шахрайок у сільській місцевості (34,5 %), що пов'язано зі зростанням рівня безробіття жінок на тлі суттєвого підвищення цін на товари й послуги. З огляду на

працевлаштування жінок, які вчиняють шахрайства, констатовано, що 67,9 % з них не мали постійного місця роботи, а 13,2 % працювали неофіційно.

Унаслідок аналізу матеріалів судово-слідчої практики встановлено, що більшість (53,3 %) жінок-шахрайок притягались до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 190 КК України (заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою), 39,6 % – за ч. 2 ст. 190 КК України (шахрайство, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому), 6,5 % – за ч. 3 ст. 190 КК України (шахрайство, вчинене в особливо великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використання), і лише 0,6 % – за ч. 4 ст. 190 КК України (шахрайство, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою).

Встановлено низький рівень вияву рецидивних тенденцій серед шахрайок (4,5 %). Водночас зауважено, що багатоепізодні злочини цієї категорії становлять близько третини (30,6 %). Низький відсоток учинення шахрайств жінками в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння (2,1 %) зумовлено особливостями способу вчинення шахрайства, що передбачає необхідність максимальної концентрації зусиль і контролювання ситуації.

Констатовано невисокий показник (10,2 %) групового характеру вчинення жінками шахрайств та акцентовано на підвищеному ступені суспільної небезпеки таких злочинів. У 59 % жертвами стають чоловіки, які демонструють високий майновий рівень і до яких було застосовано психологічний вплив.

Шляхом аналізу морально-психологічних особливостей жінок-шахрайок визначено такі притаманні їм риси: хитрість, комунікабельність, адаптивність, рішучість, стійкість, наполегливість, артистизм, уміння увійти в довіру, зацікавити й утримати увагу співрозмовника.

Домінуючим мотивом учинення жінками шахрайств визнано користь, що формується під впливом недостатнього рівня матеріального забезпечення та відсутності джерела постійного прибутку.

Запропоновано типізацію жінок-шахрайок за ступенем (рівнем) небезпечності вчинених ними злочинів. Сформовано узагальнений кримінологічний портрет представниць кожної з виокремлених груп.

Розділ 3 «Кримінологічні заходи запобігання шахрайству, що вчиняються жінками в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Загальносоціальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняються жінками в Україні»* доведено, що загальносоціальні заходи запобігання в розглядуваній сфері мають стратегічне значення. Зауважено, що ці заходи означені певною специфікою залежно від сфери злочинів, віку, середовища й низки інших обставин.

Загальносоціальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, містять такі групи заходів: соціально-економічні (зменшення розшарування населення за майновим станом, підвищення заробітної плати); правові (удосконалення нормативно-правового регулювання, підвищення рівня

правової освіти населення); організаційно-управлінські (удосконалення запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, щодо нормативного, інформаційного й матеріального забезпечення, удосконалення соціального контролю (державного і громадського) за такою діяльністю); ідеологічні (формування в членів суспільства моральної позиції, орієнтованої на базові загальнолюдські цінності, нівелювання кримінальних традицій, підрив авторитету лідерів кримінального середовища); соціально-психологічні (формування в населення атмосфери громадського спокою, упевненості у власній безпеці, а також довіри до правоохоронних органів); медичні (профілактика поширення хвороб, лікування та ресоціалізація таких осіб); психолого-педагогічні (позитивний вплив на правову свідомість членів суспільства, визначення сумлінної та морально правильної моделі поведінки, прищеплення працелюбності, шанобливого ставлення до інших людей і загальнолюдських цінностей, переконання щодо необхідності дотримуватися норм моралі, заробляти чесною працею, а також формування уявлення про шкідливість так званих легких грошей); соціально-культурні (реалізація дієвих заходів, спрямованих на оптимізацію культурної політики, відновлення та розвиток справжніх художніх і моральних цінностей); технічні (спрямовані на усунення можливості використання недоліків технічного характеру та полягають у технічній недосконалості охоронно-тривожної сигналізації, інженерно-технічного обладнання, технічному захисті документів, різних приладів, системи цілодобового спостереження).

Шляхом опитування встановлено, що основними сферами застосування таких заходів повинні бути: соціально-економічна діяльність – 18 % (у сфері соціальної допомоги, побутового обслуговування, страхування, туризму, вивезення робочої сили за кордон); шлюбні афери – 14 %; кредитно-фінансова та банківська сфери – 14 %; розіграш лотерей, ворожіння чи знахарство як форми обману – 11 %; у сфері мобільного зв'язку – 8 %; мережа Інтернет (комп'ютерне шахрайство) – 8 %; інвестиційно-будівельна діяльність – 8 %, збирання пожертвувань – 7 %; сфера підприємницької діяльності – 7 %; обман під час азартних ігор – 5 %.

У підрозділі 3.2 «Спеціально-кримінологічні заходи запобігання шахрайству, що вчиняються жінками в Україні» шляхом опитування працівників Національної поліції встановлено, що 45 % з них вважають, що спеціально-кримінологічні заходи запобігання шахрайству, яке вчиняється жінками, полягають у цілеспрямованій діяльності державних і правоохоронних органів, громадських організацій, соціальних груп та окремих громадян, 35 % акцентують увагу на тому, що такі заходи мають бути спрямовані на усунення причин та умов вказаної злочинності, і лише 20 % вказали, що спеціально-кримінологічні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, слід спрямовувати на недопущення вчинення розглядуваних злочинів на різних стадіях протиправної поведінки.

Аргументовано положення, згідно з яким спеціально-кримінологічне запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, здійснює широке коло

суб'єктів, серед яких: органи державної влади та органи місцевого самоврядування; правоохоронні органи всіх рівнів (МВС, Національна поліція, СБУ, служби виконання покарання, суди та прокуратура); організації, підприємства та установи з різними формами власності, громадські організації, асоціації та фонди.

Доведено, що спеціально-кримінологічні заходи запобігання шахрайству, які вчиняють жінки в Україні, найбільш активно здійснюють: НП України – 55 %, СБУ – 33, прокуратура – 12 %. Завдяки опитуванню працівників органів НП України з'ясовано, що систему суб'єктів переважно становлять: правоохоронні органи (60 %); органи державної влади та органи місцевого самоврядування (22 %); організації, підприємства та установи з різними формами власності, громадські організації, асоціації та фонди (18 %).

Встановлено, що в межах спеціально-кримінологічного впливу необхідним є ефективне налагодження взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, населення та працівників Національної поліції України щодо роз'яснювальної роботи в школах (23 %), закладах освіти (34 %) та осіб молодіжного віку (43 %) про кримінальну відповідальність за шахрайство.

Виокремлено три напрями спеціально-кримінологічного запобігання шахрайству, що вчиняються жінками, залежно від стадії їх злочинної поведінки: 1) перший напрям (кримінологічна профілактика) полягає в діяльності спеціальних суб'єктів, спрямованій на ліквідацію детермінант, що впливають на вчинення шахрайств жінками в Україні; 2) другий – у відверненні шахрайських дій жінок шляхом впливу на окремі групи чи конкретних осіб, які замислюють учинення шахрайства, спонукання їх до відмови від злочинної мотивації та продовження злочинної діяльності через завчасне викриття злочинних намірів; 3) третій напрям передбачає силове втручання в розвиток і продовження злочину чи злочинної діяльності відповідними спеціально-кримінологічними заходами запобігання злочину з метою недопущення рецидиву злочину або настання більш тяжких наслідків.

У підрозділі 3.3 «Індивідуальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні» висвітлено індивідуальну профілактику як невід'ємну складову виховної роботи загалом.

Шляхом опитуванням працівників Національної поліції України встановлено, що індивідуальні заходи запобігання шахрайству, яке вчиняється жінками в Україні, спрямовані на здійснення оперативно-профілактичних заходів щодо жінок, які вчиняють шахрайства або інші правопорушення (35 %); реагування на протиправні дії жінок у цій сфері (27 %); постановку на профілактичний облік жінок, що вчиняли шахрайства (22 %); усунення чинників зростання рівня жіночої рецидивної злочинності (16 %). На підставі цього виокремлено три напрями індивідуального запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні, а саме: заходи переконання; заходи допомоги; примус.

Встановлено, що під час здійснення індивідуальних заходів запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, необхідно враховувати конкретні дані, що характеризують особу, а саме: соціально-демографічні, соціально-рольові характеристики та індивідуально-психологічні особливості, зокрема: вік, рівень розумового розвитку, освіта, життєвий досвід, сімейний та соціальний стан, культурний рівень, широта і спрямованість поглядів, отримана спеціальність, службове становище, трудовий стаж, особливі схильності антигромадського характеру; фактори, що детермінують злочинну й іншу протиправну поведінку; злочинний досвід (наявність судимості).

Окреслено пріоритетні напрями індивідуального запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, а саме: профілактичний контроль за місцем проживання або навчання особи з боку правоохоронних органів чи громадськості (14 %); працевлаштування (12 %); поліпшення побутових умов (12 %); встановлення над нею індивідуального або колективного шефства (10 %); зміна способу життя шляхом підвищення соціального статусу (9 %); штраф (8 %); адміністративний нагляд (8%); освіта (отримання престижної спеціальності) (8 %); прослуховування курсу лекцій на правові теми та стимулювання участі в громадській діяльності (7 %); адміністративний арешт і адміністративне затримання (7 %); індивідуальні й колективні бесіди, обговорення поведінки особи (5 %). Аргументовано положення, згідно з яким усі індивідуальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, спрямовані на усунення чинників зростання рівня жіночої злочинності, зведення його до мінімуму, які спроможні забезпечити держава й суспільство, передусім завдяки зусиллям правоохоронних органів, з урахуванням сучасних економічних, соціальних та інших умов.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі дослідження теорії та практики протидії злочинності, узагальнення відповідних концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, досвіду інших країн розроблено наукові положення, що в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання запобігання шахрайству, що вчиняється жінками. Одержані наукові результати дають підстави для висновків, рекомендацій та узагальнень, що мають як теоретичне, так і практичне значення. Найсуттєвішими з них є такі:

1. Систематизовано відомості про зміст дисертаційних і монографічних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а також результатів вивчення зазначеної проблематики, викладених у посібниках, методичних рекомендаціях та наукових статтях. Констатовано, що, попри безперечну дослідницьку цінність праць вітчизняних учених, комплексного кримінологічного дослідження запобігання шахрайству, що вчиняють жінки в Україні, не проводили. На основі результатів опитувань респондентів виокремлено пріоритетну тематику подальших наукових розроблень за різними аспектами дисертаційної роботи.

2. Сформульовано авторське визначення шахрайства, що вчиняється жінками в Україні, яким слід вважати передбачене КК України суспільно небезпечне діяння, учинене особою жіночої статі з корисливих мотивів шляхом обману чи зловживання довірою. Запропоновано класифікувати шахрайства, що вчиняються жінками в Україні, таким чином: шахрайство з використанням мережі Інтернет; шахрайство, пов'язане із заволодінням нерухомістю; шахрайство, учинене з використанням психічного або біоенергетичного впливу з метою заволодіння майном (зазвичай це грошові кошти, вироби із золота); шахрайство у фінансовій сфері (у кредитно-банківській, інвестиційно-будівельній сферах).

3. Досліджено досвід запобігання шахрайству, що вчиняються жінками в таких країнах, як США, Канада, Ізраїль, а також деяких країнах Європейського Союзу (Велика Британія, Німеччина, Італія). Зазначено, що перспективним напрямом запобігання шахрайству, зокрема такому, яке вчиняється жінками, є віктимологічний. Проаналізовано віктимологічні програми зарубіжних країн, спрямовані на запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, а також наголошено на важливості участі в цьому процесі громадських організацій.

4. Встановлено найбільш поширені способи вчинення шахрайств жінками. У межах злочинів, спрямованих на незаконне заволодіння державним або колективним майном: заволодіння грошовими коштами шляхом неправомірного отримання різних соціальних грошових виплат – 28,4 %; незаконне отримання кредитів – 4,5 %; у межах злочинів, спрямованих на незаконне заволодіння індивідуальним майном громадян: запозичання грошових коштів або речей без наміру їх у подальшому повертати власникові – 22,7 %; реалізація неіснуючих товарів через мережу Інтернет – 11,3 %; афери у сфері ріелторської діяльності – 6,8 %; ворожіння як форма обману – 3 %; здійснення незаконних валютних операцій – 3 %; махінації у сфері туристичного бізнесу – 2 %; удаване жебрацтво, а також представництво різних благодійних організацій, релігійних течій, конфесій, сект тощо – 2 %; незаконне заволодіння грошовими коштами через сайти знайомств або соціальні мережі – 2 %.

5. Детермінанти, що впливають на вчинення шахрайств жінками, досліджено в межах двох груп: соціально-економічні (зростання рівня безробіття; дискримінація жінок з боку роботодавців; низький рівень нормативного врегулювання захисту праці жінок; особливості трудової діяльності жінок; низький рівень оплати праці у сферах, де переважно задіяні жінки; поляризація населення за рівнем прибутків) та морально-психологічні (негативні тенденції в загальній культурі суспільства; родинні конфлікти; згубний вплив оточення тощо).

6. Систематизовано кримінологічні ознаки жінок, що вчиняють шахрайства в Україні. За віковими показниками це особа віком від 30 до 45 років (65,8 %), незаміжня (67,8 %), має на утриманні неповнолітніх дітей (64,7 %), без постійного місця роботи (67,9 %), мешканка міста (65,5 %). Освітній рівень корелює з видами вчинюваних злочинів: у банківській сфері, на

ринку нерухомості або у сфері туристичного бізнесу – це зазвичай жінки з вищою освітою (77,2 %), дрібні шахрайства вчиняють переважно жінки із середньою загальною чи спеціальною освітою (69,8 %). Запропоновано типізацію жінок-шахрайок за ступенем (рівнем) небезпечності вчинених ними злочинів та сформовано узагальнений кримінологічний портрет представниці кожної з виокремлених груп.

7. Визначено, що на сьогодні бракує єдиної державної програми, що спрямована на запобігання шахрайству, яке вчиняється жінками в Україні. Констатовано, що загальносоціальні заходи запобігання цьому протиправному явищу передусім повинні залежати від виду та сфери вчинення шахрайств і мати комплексний характер, урахувати напрями в різних сферах суспільних відносин, передбачати усунення негативних причин та умов, подолання суспільно небезпечних наслідків, захист прав, свобод і законних інтересів громадян. Шляхом опитування встановлено загальносоціальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, а саме: 1) соціально-економічні – 20 %; 2) правові – 17 %; 3) організаційно-управлінські – 13 %; 4) ідеологічні – 13 %; 5) соціально-психологічні – 11 %; 6) медичні – 9 %; 7) психолого-педагогічні – 7 %; 8) соціально-культурні – 6 %; 9) технічні – 5 %.

8. Запропоновано напрями спеціально-кримінологічних заходів запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, залежно від стадії їх злочинної поведінки: 1) перший напрям (кримінологічна профілактика) полягає в діяльності спеціальних суб'єктів, спрямованій на ліквідацію детермінант, що впливають на вчинення шахрайств жінками в Україні; 2) другий – у відверненні шахрайських дій жінок шляхом впливу на окремі групи чи конкретних осіб, які замислюють учинення шахрайства, спонукання їх до відмови від злочинної мотивації та продовження злочинної діяльності в разі завчасного викриття злочинних намірів; 3) третій напрям передбачає силове втручання в розвиток і продовження злочину чи злочинної діяльності відповідними спеціально-кримінологічними заходами запобігання злочину з метою недопущення рецидиву злочину або настання більш тяжких наслідків.

9. Встановлено пріоритетні напрями індивідуального запобігання шахрайству, що вчиняється жінками, а саме: профілактичний контроль за місцем проживання або навчання особи з боку правоохоронних органів чи громадськості (14 %); працевлаштування (12 %); поліпшення побутових умов (12 %); встановлення над нею індивідуального або колективного шефства (10 %); зміна способу життя шляхом підвищення соціального статусу (9 %); штраф (8 %); адміністративний нагляд (8 %); освіта (отримання престижної спеціальності) (8 %); прослуховування курсу лекцій на правові теми та стимулювання участі в громадській діяльності (7 %); адміністративний арешт й адміністративне затримання (7 %); індивідуальні та колективні бесіди, обговорення поведінки особи (5 %).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Таран Т. Г. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 6-2. Т. 2. С. 112–117. (Серія «Юридичні науки»).
2. Таран Т. Г. Детерминанти, впливаючі на совершение мошенничества женщинами в Украине. *Право и политика*. 2017. № 3. С. 396–401. (Кыргызская Республика).
3. Таран Т. Г. До питання про структуру шахрайств, що вчиняються жінками в Україні, в умовах сьогодення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 163–166.
4. Таран Т. Г. Кримінологічна характеристика особи жінки-шахрая. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5. Т. 3. С. 65–71.
5. Таран Т. Г. Загальносоціальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. С. 180–185.
6. Таран Т. Г. Стан наукового розроблення проблем запобігання шахрайству, що вчиняють жінки, в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. 2 (16). С. 305–315.
7. Таран Т. Г. Деякі аспекти запобігання жіночій злочинності. *Основні напрями та проблеми протидії наркоманії*: зб. матеріалів круглого столу (Івано-Франківськ, 4 лют. 2016 р.). Київ ; Івано-Франківськ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 143–148.
8. Таран Т. Г. Чезаре Ломброзо: жіноча злочинність. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. Ч. 2. С. 117–119.
9. Таран Т. Г. Щодо детермінації жіночої злочинності. *Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 квіт. 2017 р.). Київ : Центр прав. наук. досліджень, 2017. С. 89–91.
10. Таран Т. Г. Загальносоціальні заходи запобігання жіночому шахрайству. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 30 листоп. 2018 р.). Харків, 2018. С. 187–188.
11. Таран Т. Г. Питання визначення способу як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони шахрайства, що вчиняють жінки. *Актуальні проблеми кримінального права* : тези доп. IX Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 21 листоп. 2018.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 331–333.

АНОТАЦІЯ

Таран Т. Г. Запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

У дисертації викладено теоретичні положення та науково обґрунтовано рекомендації щодо запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні. Досліджено ступінь наукового розроблення зазначеної проблематики, проаналізовано праці науковців, які стали теоретичною основою дисертаційного дослідження. Визначено стан, структуру і динаміку шахрайства, що вчиняється жінками в Україні, кримінологічну характеристику особи жінки-шахрая, основні причини й умови, що впливають на вчинення таких злочинів. Висвітлено загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення заходів запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні.

Ключові слова: запобігання, шахрайство, кримінологічна характеристика, детермінанти, організована злочинність, особа, жінка, загальносоціальні заходи, спеціально-кримінологічні заходи, індивідуальні заходи.

АННОТАЦИЯ

Таран Т. Г. Предотвращение мошенничества, совершаемого женщинами в Украине. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Диссертация посвящена исследованию вопросов предотвращения мошенничества, совершаемого женщинами в Украине. Раскрыты теоретико-методологические и правовые основы предотвращения мошенничества, совершаемого женщинами в Украине.

Констатируя несомненную исследовательскую ценность работ отечественных ученых, отмечено, что комплексного криминологического исследования предотвращения мошенничества, совершаемого женщинами в Украине, не проводилось. Результаты опроса позволили утверждать, что научная разработка исследуемого вопроса требует совершенствования по следующим направлениям: определение и осуществление классификации мошенничеств, совершаемых женщинами (63 %); обоснование целесообразности использования зарубежного опыта предотвращения мошенничества, совершаемого женщинами (69 %); определение комплексной криминологической характеристики мошенничества, совершаемого

женщинами (72 %); выяснение детерминант, влияющих на характер и динамику мошенничеств, совершаемых женщинами; систематизация криминологических признаков личности преступника – женщины, совершающей мошенничество (74,2 %); разработка специально-криминологических и индивидуально-профилактических мероприятий, направленных на совершенствование предотвращения мошенничества, совершающего женщинами (77,1 %).

Предложено классифицировать мошенничества, совершаемые женщинами в Украине, на следующие группы: мошенничество с использованием сети Интернет; мошенничество, связанное с завладением недвижимостью; мошенничество, совершенное с использованием психического или биоэнергетического воздействия с целью завладения имуществом (обычно это денежные средства, изделия из золота) мошенничество в финансовой сфере (в кредитно-банковской, инвестиционно-строительной сферах).

Исследован опыт предотвращения мошенничества, совершаемого женщинами в таких зарубежных странах, как США, Канада, Израиль, а также некоторых странах Европейского Союза (Великобритания, Германия, Италия).

На основе анализа опыта зарубежных стран и по результатам опроса респондентов установлено, что с целью оптимизации предупреждения преступности и мошенничества, совершаемого женщинами в Украине, в частности, необходимо разработать и принять Концепцию виктимологической профилактики преступности, которая должна комплексно учитывать следующие направления: создание государственных, общественных и частных организаций, осуществляющих помощь жертвам преступления; разработка и принятие Государственной программы по предотвращению женской преступности; внедрение программ поддержки семьи;

Способы женских мошенничеств также классифицированы в зависимости от повторяемости преступных действий (одноактные и повторяющиеся), сферы социально-экономической деятельности, где они совершаются (неправомерные социальные выплаты, туристические аферы; незаконное кредитование и т.д.), характера распространения мошеннических действий (направленные на одну или ограниченный круг жертв и направленные на широкий круг лиц).

Определено, что мошенничества, совершаемые женщинами в Украине, характеризуются высоким уровнем латентности. Установлены причины такого явления: а) субъективные (изобретательность мошенниц и тщательная маскировка преступлений, нежелание жертв афишировать досадные события в своей жизни, стыд из-за собственной неосмотрительности и доверчивости; уверенность в неспособности правоохранительных органов раскрыть данное преступление, найти преступников и вернуть утраченные средства, попытки самостоятельно разобраться с обидчиками) б) объективные (недостатки в работе правоохранительных органов, связанные с низким уровнем реагирования на подобные обращения граждан); в) субъективно-объективные (значительный промежуток времени между моментом совершения преступления и моментом выявления мошенничества).

Предложено типизацию женщин-мошенниц по степени (уровню) опасности данных преступлений, создан обобщенный криминологический портрет представительниц каждой из выделенных групп.

Установлено, что при осуществлении индивидуальных мер предупреждения мошенничества, совершаемого женщинами, необходимо учитывать конкретные данные, характеризующие личность, а именно: социально-демографические и социально-ролевые характеристики (возраст, семейное положение образование, культурный уровень; социальное положение; специальность, служебное положение, трудовой стаж, отношение к труду, собственности); индивидуально-психологические особенности (уровень умственного развития, жизненный опыт, широта и направленность взглядов и т.п.); склонности антиобщественного характера; факторы, детерминирующие преступное и иное противоправное поведение; преступный опыт (наличие судимости).

Ключевые слова: предотвращение, мошенничество, криминологическая характеристика, детерминанты, организованная преступность, лицо, женщина, общесоциальные мероприятия, специально-криминологические мероприятия, индивидуальные мероприятия.

ANNOTATION

Taran T. H. Prevention of fraud committed by women in Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for obtaining the PhD in Law degree on the specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal enforcement Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The thesis outlines theoretical provisions and scientifically substantiated recommendations for prevention of fraud, committed by women in Ukraine. The degree of scientific development of the mentioned problems has been investigated, the works of scientists, which became theoretical basis of the research have been analyzed. The status, structure and dynamics of fraud, committed by women in Ukraine, the forensic characteristics of the swindler, who commits such crimes, and the main causes and conditions affecting their commitment, have been determined. General social, special forensic and individual measures for prevention of fraud, committed by women in Ukraine have been highlighted. Proposals for improving prevention of fraud, committed by women in Ukraine have been developed.

Key words: prevention, fraud, criminological characteristic, determinants, organized crime, person, woman, general social measures, specific criminological measures, individual measures.